

Stále aktuální téma – globalizace

Oskar Lafontaine, Christa Müllerová: Žádný strach z globalizace. Blahobyť a práce pro všechny. 1. vydání. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1999, 237 stran, ISBN 80-85864-69-X.

Kniha Oskara Lafontaine a jeho ženy Christy Müllerové je v oblasti moderní hospodářské politiky neobyčejně podnětným dílem, i když její autoři jakožto „moderní“ sociální demokraté věnují větší pozornost otázkám ekologickým, problémům celoevropským a problémům své země než globalizaci. Seznam literatury uvedený na závěr této knihy obsahuje až na výjimky německy psaná díla. Publikace je doplněna množstvím tabulek a grafů, což přirozeně přispívá k její názornosti.

Obsah recenzované knížky nejlépe přiblíží již přehled názvů jejích hlavních kapitol (dále ještě členěných na podkapitoly): *Globalizace (Rostoucí nerovnost při stagnujícím blahobytu?)*, *Blahobyť pro všechny (Sociální a ekologické tržní hospodářství pro svět)*, *Evropský model společnosti (Kvalita života daná výkonem)*, *Ekonomický prostor západního Německa (Průskok panikou)*, *Smír mezi prací a životním prostředím (Ekologická společnost služeb)*, *Klíč k trvalé konkurenceschopnosti (Výchova, vzdělávání a kvalifikace)*, *Slabiny růstu, krize nezaměstnanosti, veřejné zadlužení (Selhání Kohlovy vlády)*, *Blahobyť, plná zaměstnanost a stabilita jako cíle (Cílem k nim je růst)*, *Plná zaměstnanost: Žádná iluze!*, *Výhled*. Už z tohoto přehledu je vidět, že kromě environmentálních otázek autoři rozebírají zejména sociální náměty (příjmová a majetková nerovnost, zaměstnanost – nezaměstnanost, blahobyť atd.) a problémový ekonomický okruh (konkurenční způsobilost, práce, hospodářský růst, zadlužování aj.).

Ducha recenzované knihy snad nejlépe vystihuje závěr předmluvy: „V Evropě se od nás vyžaduje, abychom pamatovali na svoji humanistickou a křesťanskou tradici a přispívali ke spravedlivému světovému hospodářskému uspořádání. Těžištěm našeho zájmu musí být nová hospodářská politika, zaměřená na ekologicky únosný růst a zaměstnanost, jejímž etickým základem je respektování lidské důstojnosti.“¹

Autoři recenzované knihy vůbec nepochybují o výhodách tržního systému (včetně ekologie), ale nahlízejí na něj pohledem sociálnědemokratickým („socialistickým“), tj. zvýšeně sociálně (a odnedávna rovněž ekologicky) citlivým. V tomto smyslu reprezentují lepší (autentičtější) část SPD, než je nyní vládnoucí Schröderova skupina. Přitom proces „srůstání světové ekonomiky“ výstižně dokumentují grafem, z něhož vyplývá, že podíl světových vývozu na globálním hospodářství (v reálných cenách) vzrostl (navzdory poklesu v letech 1929–1950) z 1 % v roce 1820 na 15 % v roce 1995.² Kategorie exportu samozřejmě získává jiné rozměry u menších a větších územních celků, které se zpravidla dost liší nejen z hlediska disponibilních přírodních podmínek a zdrojů, ale též z hlediska ekonomické vyvinutosti (viz např. relativně nižší podíl vývozu USA na jeho hrubém domácím produktu). Otázkou je, jak velké by mělo být příslušné zastoupení v optimalizovaných poměrech budoucnosti. Jisté je, že nikdy nedosáhne 100 %, neboť jednotlivé výrobky (a služby) jsou na export nesterpně náročné.

Z uvedeného vyplývá, že globalizace je objektivní proces. Její historické tvary jsou samozřejmě naplněny ohromnými kontradikcemi, jež však jednou budou překonány. Tyto rozpory by měly být v historických podmínkách omezovány (např. snižováním vlivu ekonomických subjektů). Neměly by vyústit v přivlastňování výsledků lidské práce jednotlivci, vlastnickými korporacemi či „pokročilejšími“ národy. Zvyšování profesních kvalifikací obyvatel relativně nejrozvinutějších zemí je jednou z mála předností, které globalizační procesy přinášejí (likvidace přírodních zdrojů a podmínek, poškozování tamějšího územního prostředí, vykořisťování práce domorodců a další negativní znaky v zásadě nevyrovnávají získaná pozitiva).

Lafontaine se svou chotí upozorňuje na různé události vyúsťující až do kampaňovitosti, jako bylo údajné japonské nebezpečí v 80. letech, ekonomický boom, jenž později skončil pro zemi dost neblaze, anebo éra „asijských tygrů“, které musely po čase Mezinárodní měnový fond a Světová banka zachraňovat, či zažehnání tzv. mexické krize.

Ke globalizačním problémům z pohledu neoliberalů oba autoři podotýkají: „*Na zesilující globalizaci hospodářství... mohou národohospodáři odpovědět jedině soutěží o co nižší podnikatelské daně, tarifní mzdy, sociální dávky a zaměstnanecká práva.*“³ V této souvislosti zdůrazňují zneužití otázky rozmanitých „reformací“ ze strany zaměstnavatelů, podporovaných Kohlovou a nyní též Schröderovou vládou.

„*Je načase vrátit pojetí reformy jeho původní význam. Se slovem »reforma« by lidé měli opět spojit politické a společenské změny, které jim přináší větší šance a lepší životní podmínky.*“⁴ Autoři doporučují provedení skutečného reformu: účast zaměstnanců na produktivním majetku, zekologičtění daňového a poplatkového systému, oproštění práce od příliš vysokých poplatků, zvyšování dětských přídatků atd.

Za další „zcizený“ termín autoři považují „modernost“ a odmítají každý „tržní radikalismus“. „*Máme globalizované finanční trhy, ale převážně regionalizované trhy zboží, tj. evropské, americké nebo asijské. Máme... stále spíše ještě národní trhy práce.*“⁵ Toto téma autoři uzavírají slovy: „*Globalizace je nejpoužívanější výmlouvou pro selhávání německé hospodářské politiky... Kohlově vládě se podařilo některým částem veřejnosti namluvit, že to je nevyhnutelný důsledek globalizace.*“⁶ Na tuto skutečnost je nutné reagovat „dostihovým snižováním nákladů“, včetně daňových příjmů. V této souvislosti se Lafontaine a Müllerová zmiňují o mzdovém, ekologickém a sociálním dumpingu a nevykládají, že takováto hospodářská politika může vést až ke světové ekonomické katastrofě.

Současné obtíže světa je podle názoru Lafontaine a jeho ženy možné vyřešit jen rozumnou mezinárodní spoluprací v oblasti stabilizace měnových kurzů, růstově zaměřenou úrokovou politikou, rozpočtovou politikou podporující konkurenceschopnost a zaměstnanost, spravedlivou daňovou politikou, společnou technologickou politikou, mezinárodní sociální chartou, protidestrukční ekologickou politikou a posilováním vnitřní poptávky. Pozoruhodné je jejich tvrzení, že: „*Existuje-li nějaké globální téma, pak to není... falešně chápaná »alokační soutěž«, nýbrž úkol společenství států zanechat budoucím generacím svět hodný žít.*“⁷

Inspirativní jsou rovněž jejich teze: „*Tváří v tvář masové nezaměstnanosti nyní již nejde v první řadě o zvyšování produktivity práce. Nyní musíme se stejným elánem, s jakým jsme zvyšovali produktivitu práce, zvyšovat energetickou produktivitu, abychom příštím generacím zanechali prostředí způsobilé k životu... Životní prostředí lze zachránit jen tehdy, bude-li lidstvo zacházet se zdroji šetrněji. Trvale šetrné hospodaření musí být v naší agendě na nejpřednějším místě.*“⁸ Toho je možné dosáhnout např. dlouhou životností výrobců, čemuž oba autoři ve své knize věnují dost pozornosti. Existuje ovšem mnoho možností z hospodářování výroby a spotřeby výrobců a služeb a v případě zvyšování jejich životnosti je třeba brát v úvahu i přirozený technický pokrok, v posledních desetiletích orientovaný zejména na úspory. Lafontaine a Müllerová vzpomínají na tomto místě „odpadové mentality“, „společnosti odhozu“, (postradatelného) „zrychlování inovačního tempa“, „zkracování výrobních cyklů“, různého „podbízení“ apod.

Autoři recenzované knihy se odvolávají na názory významného globalisty a ekologa L. Browna, který nezamítá pokračování hospodářského růstu, ale cestou výběru správného „způsobu růstu“. K tomu musím dodat, že i tady podle mého názoru „narazí“ lidské možnosti jednou (snad již během jednoho století) na své hranice.

Lafontaine s Müllerovou se ve své publikaci zmiňuje o volebních kampaních Clintona a Blaira, probíhajících pod heslem education, education, education (toto rčení poněkud připomíná známé Leninovo zvolání), a to v širokém vymezení; též jako zprostředkování hodnot, v neposlední řadě jako respektování lidských práv a uplatňování demokratických metod vládnutí. „*Cílem demokracie nemůže být maximalizace zvyšování kapitálové vý-*

*nosnosti nebo hodnoty akcí. Cílem demokracie je umožnit všem lidem, aby se rovným dílem podíleli na společenském životě.*⁹ To je požadavek jistě oprávněný, avšak v poměrech soudobého kapitalismu také v podstatě revoluční! Spoluautoři útočí na probíhající konzervací v době Kohlovy vlády, respektive na zhoršování sociálního klimatu v Německu (značné přerozdělování ve prospěch majetnějších, nezaměstnanost atd.). Narůstání sociální diferenciace v Kohlově Německu přirozeně odmítají (totéž se týkalo většiny západních zemí).

Lafontaine a jeho žena prosazují volný obchod, ale za podmínky, že mezinárodní soutěž bude probíhat na základě kritéria „maximalizace produktivity“. Doporučují vytvoření konsenzu mezi Severem a Jihem, který by se týkal poctivé soutěže, minimálních sociálních a ekologických standardů, mezinárodní měnové soustavy, koordinované hospodářské politiky největších (proč ne všech?) průmyslových zemí. Lépe než dosud by k tomu měla sloužit nejen Světová banka, Mezinárodní měnový fond, Světová obchodní organizace, Mezinárodní organizace práce, ale i Komise pro udržitelný rozvoj.

Autoři zdůrazňují, že západní a východní (postsocialistická) Evropa představují jeden geografický prostor se společnými historickými a kulturními kořeny, území, jež tvoří vhodnou základnu pro jednotné hospodářské teritorium. *„Evropská unie se musí pevně držet sociálního tržního hospodářství, které je třeba rozšířit o ekologickou dimenzi. Ukáže se, že ekologické sociální tržní hospodářství bude nadřazeno pouhému čistému kapitalismu.*¹⁰ Lpění na sociálním (navíc též ekologickém) charakteru Evropy je (na rozdíl od anglosaského typu ekonomik) chvályhodné a podle mého názoru i perspektivní. Pokusy o jeho zlikvidování, probíhající pod různými záminkami v posledním čtvrtstoletí, je proto třeba důrazně odmítnout. „Sociální stát“ je velmi pozitivním přínosem lidské společnosti a po jeho eventuálním odstranění nebo jen „narušení“ by bylo nutné se k němu po (krátké) době opět namáhavě vrátit. Smyslem existence člověka a jeho komunity je podle názoru autorů recenzované publikace „žít“, nikoli hromadit hmotné statky (či akcie) a finančně spekulovat. Za velmi výstižné považují motto jedné části recenzované publikace, tj. výrok amerického transcendentalisty a básníka Ralpha W. Emersona: *„Pravé bohatství nespočívá ve vlastnění, ale v užívání.*¹¹ (Doplňme, že ve smysluplném užívání.) Později se v této návaznosti často objevuje výrok: „Ne mít, ale být.“

Autoři recenzované publikace zdůrazňují, že německá ekonomika je ve světovém měřítku plně konkurenceschopná, a to i přesto, že zde existují vysoké mzdy, značná úroveň sociálního zajištění (SRN je stále ještě jedním ze sociálně nejvnímavějších států světa) a relativně krátká tarifní pracovní doba. Nenalézáme tu proto žádné objektivní důvody pro navrhovaný pokles sociálního zaopatření, který se snaží z prospěchářských příčin prosadit oficiální orgány a četní němečtí podnikatelé. Autoři sice neopomíjejí v souladu s módou liberálního pojetí hospodaření uvést, že stát by měl do ekonomiky minimálně zasahovat, ale zároveň připojují, že tam, *„kde trh selhává, je... jeho konání velmi potřebné“*. K tomu dodávají: *„Kromě toho stát musí zadávat směr budoucího společenského vývoje. K tomu je zapotřebí široký společenský konsenzus. Občané si přejí, aby konkurenceschopnost a výkonnost ekonomiky zůstala zachována, aby byla vytvářena pracovní místa a aby došlo ke smíru mezi hospodářstvím a životním prostředím.*¹² Za tím účelem se Lafontaine se svou ženou zmiňuje o „ekologické společnosti služeb“, jež by měla umožnit prosazení takto formulovaných záměrů.

V recenzované knize najdeme konstatování, že nejvlastnějším tématem globalizace je ochrana životního prostředí. Němci se údajně obávají reforem, jejichž cílem je odstranit nezaměstnanost a zformovat ekologicky přijatelný způsob hospodaření společnosti proto, *„že byli v posledních letech hospodářsky a finančně příliš zatěžováni“* a že mají strach, *„že přijdou o dosažený blahobyt a stávající životní úroveň“*.¹³ Kohlova vláda měla prý sehat ve věci samotného provádění integrace Německa, ačkoli je H. Kohl považován za sjednotitele země. V této souvislosti autoři recenzované publikace vyslovují pochyby o tom, zda ve Spolkové republice existovala nějaká konzistentní vize společnosti (tato výhrada se nepochybně vztahuje i ke koncepci dnešní Schröderovy politiky).

Podle Lafontaine a Müllerové: „*Opatření k ochraně životního prostředí jsou odkládána a odbývána jako zbytečný luxus, protože zvyšují výrobní náklady a zhoršují konkurenceschopnost německých produktů na světovém trhu. Také spotřebitelé vzhledem ke klesajícím reálným mzdám sahají stále více po domněle levnějších, ale životní prostředí silněji zatěžujících výrobcích. Tou měrou, jak se prohlubují starosti obyvatel s nezaměstnaností a zhoršováním sociálních podmínek, snižuje se hodnotový stupeň ekologické problematiky v jejich vědomí.*“¹⁴ To je podle názoru Lafontaine a jeho choti v rozporu se žádoucími změnami. „*Jestliže v minulosti byla hlavní pozornost zaměřována na co nejúspěšnější nakládání s lidskou pracovní silou, bylo to naprosto opodstatněné.*“¹⁵ Avšak: „*Zvyšování produktivity práce umožnilo, že dnes mnozí lidé žijí v blahobytu a současně mohou využívat nejkratší pracovní dobu za poslední staletí.*“¹⁶ Přitom „*nyní z řady důvodů přišel čas přenést zvýšené úsilí o efektivní využívání práce jako výrobního faktoru na úsporné nakládání s přírodními zdroji.*“¹⁷ V této souvislosti autoři recenzované knihy zdůrazňují, že nejde o to, aby se bránilo zvyšování produktivity práce z technických příčin, ale že jde o to, aby se společnost vyvarovala „*nadměrného racionalizačního tlaku*“, protože nezaměstnanost je příliš vysoká. „*Zvyšování produktivity práce úsporou pracovních sil je nyní spíše nevhodné a tedy i méně naléhavé.*“¹⁸

Nedomnívám se, že by se produktivita práce neměla technicky i úsporou pracovních sil v dohledné době zvyšovat, a to platí i pro rozvinuté země, jako je Německo. Rovněž tento jev ovšem dospěje k jistým mezím a cesta – kterou autoři recenzované publikace připomínají a která se v Evropě již používá – zkracování pracovní doby je pro pokles počtu nezaměstnaných nevhodnější. Domnívám se, že ekonomika by měla být kromě produktivity práce doplněna o hledisko důraznějšího šetření přírodními zdroji, byť alespoň na čas, neboť nouze o „*primární suroviny*“ bude jednou odstraněna (substitucemi, recyklacemi, technickými vylepšeními atd.).

„*Dnešní generace nesmějí omezovat životní šance svých dětí tím, že nadměrně exploatují přírodu nebo ji zatěžují dlouhodobým znečišťováním.*“¹⁹ Tento přístup je bezesporu správný a odpovídá dnes už běžně uznávaným kritériím trvale udržitelného rozvoje (života, lidské existence). Totéž v zásadě platí i o dvouetapovitosti postoje k přírodním poměrům; dříve šlo hlavně o vyčerpávání (nereprodukovatelných) surovinových a energetických zdrojů, později navíc i o znečišťování životního prostředí a o odstraňování odpadních látek.

Ekonomicky vyčíslit inputy a outputy prostředků v souvislosti s ekologií je obtížné, ale dá se rámcově provést. Jako příklad Lafontaine a Müllerová uvádějí čísla spojená se přísnějšími normami pro čistotu ovzduší ve Spojených státech (1996). V průmyslu měly náklady stoupnout zhruba o 6,6–8 mld. \$, avšak výsledkem bylo, že před zbytečnými úmrtími bylo zachráněno 20 tisíc osob a úspory jen ve zdravotnictví činily cca 120 mld. \$!

Autoři recenzované publikace dospívají k závěru, že: „*Postupně je třeba přesunovat veškeré náklady výroby i spotřeby přes odpovídající daně a odvody na producenty. Pokud ceny neodpovídají ekologické skutečnosti a neodrážejí sociální náklady, plynoucí se zdrojů a promarněné pracovní síla. Dojde-li k nepředvídaným ekologickým katastrofám a masová nezaměstnanost dále vzroste, mohl by být stávající, ještě nedokonalý systém dokonce ohrožen. Ztroskotání sociálně tržního hospodářství by ale bylo tragické, neboť žádný efektivnější a sociálně spravedlivější hospodářský systém není v dohledu. Včas by tudíž měl být dále rozvinut, aby mohl dlouhodobě fungovat. To bude v tom případě, bude-li rozšířen o ekologickou dimenzi.*“²⁰

Němečtí autoři tedy pochybují o tom, zda může existovat nějaký jiný než „*nedokonalý sociálně tržní systém*“, avšak připouštějí, že ačkoli není dosud „*v dohledu*“, takovýto řád jednou určitě vznikne. Jak by měl vypadat, tím se nezabývají. Já však zastávám názor, že „*efektivnější a sociálně spravedlivější*“ (a rovněž „*ekologičtější*“) společenský systém musí být brzy vytvořen. V podmínkách, kdy ekonomický růst ustane („*věčný hmotný vzestup*“ není podle mého názoru na limitované Zemi uskutečnitelný), musí být odstraněn

i kapitalismus (předpokládající „růst“ a /soukromý/ „profit“). Podobný systém by byl materiálně stacionární, uspokojivě saturující potřeby početně stagnující planetární populace a „odvádějící pozornost“ od (nadměrné) spotřeby výrobků a služeb do sféry převážně duchovní. Přitom nejde o jakousi idealistickou konstrukci, nýbrž o (pozanou) nutnost, iniciovanou několikrát v této recenzi zdůrazňovanými „hranicemi“ zeměkoule.

Právě otázka „růstu“ vyvolává některá nedorozumění. I Lafontaine a Müllerová nevylučují pokračující hmotný vzestup soudobých nejrozvinutějších zemí. Výrok, že „*Německo potřebuje silný a trvalý hospodářský růst*“,²¹ mi připadá nadměrně kategorický. Zvýšit zaměstnanost lze podle mého názoru jinými způsoby a provést žádoucí strukturální přeměny je možné již při stávající hospodářské dynamice. Trvalost vzrůstu je také v rozporu s koncepcí trvale udržitelného rozvoje, kterou autoři recenzované knihy příliš nezduřazňují.

I vědecký a technický rozvoj – jak se domnívám – bude mít své limity, třebaže nepochybně pozdější než u prostého materiálního nárůstu. (Např. možnosti nanotechniky /mikroskopických rozměrů/ jsou sice ohromné, ale budou skutečně masově využitelné?) Z perspektivního hlediska nejde pouze o hmotnost, ale také o použitelnost a vlastní lidskou realizovatelnost v humánním rozměru.

„Ekologicky přijatelné hospodaření by... nebylo v nijakém rozporu s hospodářským růstem. Domnění, že mezi ochranou životního prostředí a hospodářským růstem existuje rozpor, by bylo zcela případné, kdyby stávající růst prostě pokračoval ve své současné struktuře... Vyšší růst může životní prostředí zatěžovat nebo je zbavovat zátěže. Záleží na tom, co roste. V západním Německu se od roku 1980 hospodářský růst a spotřeba zdrojů rozpojily. Využívané množství surovin a energie reálně kleslo o 4 %. Se zřetelem k hospodářskému růstu se spotřeba zdrojů snížila dokonce o třetinu, zatímco množství odpadů se snížilo asi o polovinu.

Ale dematerializace výroby i spotřeby musí být ještě mnohem více zvýšena nad dosažitelnou míru a vhodnými opatřeními podporována. Budoucí hospodářský růst nemůže znamenat, že se bude vyrábět a spotřebovávat více zboží. To by ještě více zatížilo životní prostředí. Spíše se musí zvyšovat kvalita a hodnota konzumovaného zboží a služeb. Budou-li se větší měrou kupovat hodnotnější výrobky, poroste i úroveň hospodářství... Zároveň se bude ve střednědobém a dlouhodobém horizontu snižovat spotřeba surovin a energie, jakož i zatěžování životního prostředí odpady, protože zboží je hodnotnější a trvanlivější.“²²

Oba sociálně demokratičtí autoři velmi názorně popisují soudobou environmentální problematiku, jíž lze z příkladu Německa zobecnit na úroveň většiny civilizovaných zemí. K základním rysům ekologického tržního hospodářství totiž podotýkají: „*Mezi ekologickým uvědoměním německých občanů a jejich chováním v denním životě zeje velká propast. To není žádný div. Vzhledem ke stávajícím strukturám v naší společnosti je ekologicky přijatelné jednání často vůbec nemožné, neobvyklé či prostě příliš drahé. Jestliže lidé – zčásti proti svému přesvědčení – lpějí na »odhozovém« principu, používají ekologicky škodlivé dopravní prostředky a plýtvají energií, je toho častou příčinou zvyk a nedostatek uvažování. Existuje však také řada racionálních důvodů. Například z technologického hlediska je nedostatek zboží, které by bylo opravitelné nebo opětně použitelné. Z ekonomického hlediska je často levnější nahradit poškozený výrobek novým než ten starý nechat opravit. Sociální překážky spočívají v nedostatku času, schopnosti a možnosti zboží udržovat, opravovat nebo opětně zhodnocovat. Kromě toho je »odhozový« princip kulturně akceptován. Kdo se skutečně chová ekologicky uvědoměle a při nákupu podstupuje určitá znevýhodnění, tomu se mnohdy dostává posměchu.“²³*

Rovněž námitky autorů recenzované knihy proti praktikování neúměrného intervencionismu v ekologii jsou pravdivé: „*Množství zákonů a nařízení, komplikovanost schvalovacích řízení a přemíra byrokracie vede k tomu, že ekologicko-politické cíle jsou stanovovány pochybně anebo je jich dosahováno s vynaložením vysokých nákladů.“²⁴* Lafontaine a Müllerová vystupují proti „balastu a komplikovanosti“ existujících regulačních opatření, přičemž: „*Státní rámcová ustanovení musejí platit dlouhodobě. Jen pak je možná plánovací jistota, kterou nutně potřebuje hospodářství...“²⁵* Praxe Evropské unie je v tomto

smyslu velmi kritizovatelná. Upozornění autorů na potřebu plánovitosti v ekologickém sociálním tržním hospodářství je velmi poučné.

Zároveň je třeba ocenit i důraz pojednání o perspektivním výhledu environmentální politiky. Lafontaine a Müllerová požadují uplatňování principů dlouhodobé životnosti a kvality místo množství a užívání místo vlastnění. Čtenáře seznamují s návrhy ekologických cílů, jak je v roce 1996 vypracoval Institut pro otázky klimatu, životního prostředí a energetiky ve Wuppertalu: „... musejí sice být odvozovány z přírodovědných poznatků, ale vždycky také obsahují hodnotové soudy. Jejich formulování musí proto předcházet intenzivní společenský dialog... musejí mít podporu většiny obyvatelstva, jinak je jejich realizace zpochybněna.“²⁶

V přehledné tabulce pak autoři recenzované publikace seznamují čtenáře s danými cíli pro Německo, a to s krátkodobými (do roku 2010) a dlouhodobými (do roku 2050), které se týkají energií, materiálu, ploch a emisí látkových zplodin. Uvedené cíle jsou nepochybně náročné, protože počítají se snížením spotřeby primární energie v první časové etapě alespoň o 30 %, ve druhé o 50 %, s poklesem spotřeby neobnovitelných surovin o 25 % a 80–90 %, se stabilizací osídlených a dopravních ploch do roku 2010, s vyloučením spotřeby syntetických dusíkatých hnojiv a biocidů do téhož roku atd.

V ekologické politice Lafontaine a Müllerová spoléhají zvláště na ceny a daně. Dokonce se domnívají, že vyšší ceny energie povedou ve střednědobém horizontu k „revoluci efektivnosti“, probíhající cestou inovací procesů a produktů, substitucemi produktů a racionálnějšími využitími produktů. Proto by měly být vyvíjeny nové energie a hmotně méně náročné výrobky. Idea požadovaných „skutečných cen“ navazuje na problematiku externalit, dosud v praxi jen zřídka používaných ekonomických nástrojů. Nezbytná bude rovněž větší „komplexnost“ výpočtu nákladů.

Autoři recenzované publikace se poměrně často věnují problematice daní. Přitom za hlavní princip považují pravidlo, že „rozdělení daňového břemene musí být spravedlivé“, což se prý za Kohlovy vlády neuskutečňovalo (ve většině ostatních vyspělých zemí byla ovšem situace ještě horší). Jednak výrazně klesala daňová morálka, jednak bohatší skupiny obyvatelstva byly v daném směru nezděravě preferovány. V letech 1960–1990 rostl ve SRN na celkovém objemu daní nejrychleji podíl daně ze mzdy, zatímco daně z příjmu fyzických osob a živnostenská daň spíše klesaly. Od poloviny 60. let se udržovaly na více-méně vyrovnané úrovni daně u právnických osob, jakož i bohužel daň z ropných produktů. Díky této politice docházelo mj. k podvazování poptávky u majority populace.

Ekologické zdaňování se momentálně těší v rozvinutém světě značné pozornosti (v Německu s ním však dlouho váhali). Předpokládá se – podle mého názoru sporně (což je odvozeno z kontroverzní liberální ideologie) – nepatřičnost zvyšování celkového objemu daňové zátěže, a proto se počítá s poklesem daní v jiných oblastech života lidí (především daní z mezd a příjmů podnikatelů, jakož i se zmenšením příspěvků na sociální pojištění ze strany zaměstnavatelů). Jinak by se měl institut ekologických daní vztahovat především k fosilním palivům, zároveň by však mělo být dotováno v současnosti drahé využívání obnovitelných energetických zdrojů (vítr, slunce, biomasa apod.).

Politika zvyšování „produktivity zdrojů“ místo klasického „historického“ nárůstu produktivity práce, docílení takového stavu, v němž by se „energie a suroviny zdražovaly a práce zlevňovala“, má však svá úskalí. Těžko lze prozatím počítat s tím, že hodnota stále sofistikovanější průměrné práce by měla (absolutně?) klesat, byť to ve vzdálenější budoucnosti (řádově padesátileté) nelze vyloučit.

Recenzovaná kniha ostatně přikládá perspektivnímu zvyšování kvalifikace pracovních sil velkou váhu. Právě německému hospodářství přisuzuje přední postavení ve světě v kvalitě produkce. Ve svých úvahách její autoři vycházejí z toho, že není zapotřebí „žádného zvláštního úsilí o zvyšování produktivity práce“, že „pracovní síla je dostupná v dostatečné míře na celém světě“, že to „jasně dokládá“ počet nezaměstnaných „ve všech zemích světa“. Toto stanovisko se mi zdá zjednodušené. I když pokračující vzestup produktivity práce je možné ve střednědobé perspektivě očekávat, tuto problematiku je nutné terito-

riálně i předmětně specifikovat. Otázka nezaměstnanosti však podle mého názoru souvisí v první řadě s celkovým úbytkem hospodářských temp a její řešení spočívá ve zkracování objemu pracovní doby a v žádoucím (kvalitním) využívání volného času k jiným účelům (zvláště duchovního rázu).

Na závěr své celkově bezpochyby pozoruhodné publikace Lafontaine a Müllerová konstatují: „*Globalizace není žádné neštěstí. Globalizace skýtá všem zemím více šancí než rizik... Žádný strach z globalizace. Politici všech barev, zabývající se otázkami ekonomické pozice jednotlivých zemí, malovali na zeď negativní důsledky globalizace a naháněli lidem strach a hrůzu: Budeme si muset těsněji utáhnout opasky! Nemůžeme si už dovolit tento sociální stát! Ztratíme mnoho pracovních míst! Tak zněly hrozby v kampani, která měla pouze jediný cíl: prosadit sociální škrty a mzdovou zdrženlivost.*“²⁷

Autoři recenzované knihy nacházejí příčiny vzniklých problémů nikoli v globalizačním procesu, nýbrž „uvnitř“ Spolkové republiky Německo. V lecčem mají určitě pravdu zejména proto, že Německo je rozvinutou a bohatou zemí, a proto by mělo z globalizace spíše těžit než na ni doplácet. Zkoumaný fenomén „zesvětovění“ je ovšem odjakživa prospěšnější pro bohatší a vyspělejší země, jinak by se ho přece neúčastnily, jinak by vůbec nevznikl. Nedělejme si však iluze o nějakém jeho obecném prospěchu („pro všechny stejnou měrou“), o jakémsi jeho bohorovném altruismu. I v rámci rozvinutých zemí se tendence k „sociálním škrťům“ a „mzdové zdrženlivosti“ neřídí skutečnými potřebami limitované planety, ale egoismem vládnoucích vrstev. V centru globalizace leží objektivní potřeba dívat se na Zemi jako na jednotný lidský svět, ale za konkrétních historických okolností je tento postup často zneužíván ve prospěch jen některých skupin lidí. V každém případě by pak globalizace měla být regulována, jak Lafontaine a Müllerová přiznávají. Nebude-li tomu tak, mohou být zmiňované obavy více než oprávněné. Pochybuji o tom, zda jsou to právě „buržoazní“ politici, kteří tyto obavy iniciují. Doplácet na průběh daného jevu mohou jen zaměstnanci a drobní podnikatelé (ve vyspělých i zaostalejších zemích).

Jiří Stehlík

¹ Lafontaine, Oskar, Müllerová, Christa: *Žádný strach z globalizace. Blahobyt a práce pro všechny*. 1. vydání. Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1999, s. 18.

² Viz tamtéž, s. 20.

³ Tamtéž, s. 11.

⁴ Tamtéž, s. 12.

⁵ Tamtéž, s. 13.

⁶ Tamtéž, s. 13.

⁷ Tamtéž, s. 15.

⁸ Tamtéž, s. 16.

⁹ Tamtéž, s. 17.

¹⁰ Tamtéž, s. 71–72.

¹¹ Tamtéž, s. 99.

¹² Tamtéž, s. 98.

¹³ Tamtéž, s. 99.

¹⁴ Tamtéž, s. 100.

¹⁵ Tamtéž, s. 101.

¹⁶ Tamtéž, s. 101.

¹⁷ Tamtéž, s. 101.

¹⁸ Tamtéž, s. 101.

¹⁹ Tamtéž, s. 102.

²⁰ Tamtéž, s. 105.

²¹ Tamtéž, s. 207.

²² Tamtéž, s. 105–106.

²³ Tamtéž, s. 120.

²⁴ Tamtéž, s. 120.

²⁵ Tamtéž, s. 123.

²⁶ Tamtéž, s. 121.

²⁷ Tamtéž, s. 223.